

PEOPLE OF ARAD. EXPONENTS. IDEALS

ARĂDENI. EXPONENȚI. IDEALURI

Florica R. CÂNDEA

E-mail: candeafloare@yahoo.com

Abstract

Obviously, the city of Arad is considered as Little Vienna and also the cradle of of the Great Union. Historical, literary, clerical and administrative personalities from various fields helped build and served a longing ideal, the Great Union. The press correctly highlighted the complex struggles of that time, and the literature mirrored the joy in form of lyrics or lines filled with a high emotional weight.

Regardless of the quality of the concerns, the political leader, the journalist, the teachers – all played an important role that brought together form a Magna Charta of those historical times. Having the same importance, the following study presents several figures that come to join the important figures of those times.

Rezumat

De bună seamă, Aradul a fost o Mică Viena și Leagănul Marii Uniri. Personalități istorice, literare, clerici și funcționari din diverse domenii, au pus umărul în credința de a sluji un ideal mult dorit, Unirea cea Mare. Presa a reliefat corect marile zbateri din acea vreme, iar literatura a oglindit bucuria în versuri sau rânduri de mare încărcătură emoțională.

Indiferent de calitatea preocupărilor, corifei, gazetari, dascăli, rolul unor personalități de mare rang din vremea anului 1918 va rămâne consemnat ca o pagină de istorie în Marea Cartă a țării. Nu e mai puțin important că în rândurile ce urmează sunt consemnate preocupari ale unor nume care se vor adăuga la altele la fel de importante.

Keywords: *Union, Arad, newspaper, chair, delegates, exponents.*

Cuvinte-cheie: *Unirea, Aradul, gazeta, catedra, delegați, exponenți.*

Ioan Clopoșel. Exponent al presei arădene la Marea Unire

Deși nu s-a născut la Arad, totuși a activat aici în perioada 1912-1919, urcând trepte de gazetar, de la corector la redactor șef, prin susținuta încredere ce și-a câștigat-o lui Vasile Goldiș.

În 1912, a debutat, ca redactor, în paginile ziarului „Românul” sub atenta supraveghere a liderului V. Goldiș, militând pentru idealul de emancipare națională a românilor în Transilvania. Totuși, din dorința de a-și continua studiile, a plecat la Budapesta și la Viena, în condițiile în care ziarul „Românul” a fost interzis de autoritățile maghiare în 1916, iar lui Ion Clopoșel i-a fost intentat proces, în 1 octombrie 1918 a fost eliberat și a revenit la Arad, implicându-se în pregătirea actului de la Alba Iulia, pentru ca în perioada 1918-1919 să devină prim redactor. Din toamna aceluiași an va conduce Direcția de Presă a Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia.

Așa că, propovăduind chemări la unire prin paginile ziarului „Românul”, a ajuns și la Alba Iulia, fiind găzduit în casa lui Vasile Velican, solidarizând cu efervescența momentului de atunci. După unire, a rămas la Cluj, continuând să colaboreze cu ziarele vremii. Studiile universitare cu Licență în litere și filosofie, începute la Cluj le va continua la Budapesta și Viena, în perioada dintre 1912-1918. În timpul perioadei vieneze, va fi atras de Cercul tinerilor unioniști, dar va fi arestat, după cum aminteam mai sus, la Seghedin, alături de Valeriu Braniște, în octombrie 1918.

O carieră demnă de urmat va cunoaște Ion Clopoțel prin afirmarea în politică, istorie, cadru didactic, redactor la diferite gazete.

A profesat ca dascăl la Școala Normală Confesională din Caransebeș și la Școala de Arte și Meserii din Brașov, dar și la Școala Superioară de Comerț din Cluj.

A fost legat de revista „Gazeta Transilvaniei” (Brașov), „Adevărul”, „Dimineața”, „Patria”, „Tribuna democratică”, „Vocea Ardealului”, „Pagini literare”, „Șoimul”, „Foaia poporului”, „Foaia diecezană” (Caransebeș), „Gazeta gazetarilor”, „Luceafărul”, „Dacia”, „Viața românească”, „Steaua”, „Cuvântul”, „Adevărul Literar și Artistic” – ziare și reviste care au apărut în diferite orașe, Ion Clopoțel colaborând în perioade diferite de timp. Este fondator al revistei „Societatea de mâine”, București, 1934-1945, dar a ocupat și alte funcții, precum președinte al Sindicatului Presei din Ardeal și Banat, fiind inițiatorul editării „Almanahului Presei Române”.

A îndeplinit atât funcția de rector a Universității Libere din Brașov, cât și funcția de director general în Ministerul Muncii, ori director al Bibliotecii Centrale Universitare București.

A scris mult, 23 de volume de istorie și alte tematici care îl consacră drept o conștiință vie. În scrieri rezidă frământările politice ale anului 1918.

Până la sfârșitul vieții va rămâne atașat de Arad, unde va poposi la Palatul Cultural și Bibliotecă. Se stinge din viață la 23 august 1986, dar, pentru a cinste cum se cuvine măreția Actului Marii Uniri, a scris volumele *Amintiri și portrete și Frământările unui an - 1918*.

Sever Bocu. Personalitate marcantă a Marii Uniri

Putea face mult mai mult pentru Arad, dar Sever Bocu s-a simțit mai atras de Timișoara, de viața politică națională. A fost demnitar, deputat din partea PNR (1921), președinte al unui partid istoric, ministru, fiind singurul deputat țărănist la (pseudo)alegerile din 1946. La Lipova, locuința sa a fost golită de cărți, arse de organele represive în 6 mai 1950, când a fost arestat, odată cu elita intelectualității, încarcerat la Sighet, unde moare un an mai târziu, certificatul de deces fiind eliberat abia în 1957.

În 1874, în Șiștarovăț, aproape de Băile Lipova, se naște viitorul publicist și politician român; urmează studii înalte la Viena și la Paris, angajându-se, prin intermediul presei, în activități politice, fiind condamnat atât de autoritățile de siguranță maghiară, cât și, ulterior, de cele românești. A condus ultimii opt ani cotidianul „Tribuna”, din Arad, până în 1912, când acesta „fuzionează” cu „Românul”, alt cotidian politic arădean. Se înrolează voluntar în armata română, devine prizonier, iar în Rusia organizează prizonierii transilvăneni în legiuni militare spre a lupta pentru eliberarea românilor din Imperiul austro-ungar. Nu poate participa la Marea Adunare Națională de la Alba-Iulia, având altă misiune; împreună cu poetul Octavian Goga și Al. Vaida-Voievod, călătorește incognito spre Paris, prin Moscova și Stockholm, spre a influența implicarea masoneriei franceze înspre o atitudine favorabilă față de românii transilvăneni și încropirea *României Dodoloațe*. De la aceștia a venit știrea pentru Generalul francez Berthelot și colonelul Eperneille de a veghea la trasarea granițelor actuale ale României, cel puțin în zona Banatului.

După Unire, se stabilește în Timișoara unde conduce multă vreme politica Directoratului ministerial VII, se ocupă de ziarul „Vestul”, și-a consumat prestigiul și influența politică pentru alcătuirea unei vieți culturale românești în Banat, dincolo de „*un naționalism arogant, orgolios și brutal*”, pledând pentru o reală descentralizare administrativă față de Capitală. A scris volumele *Drumuri și răscruci: Memorii* (1939) și *Discursuri* (1945), iar despre publicistul și politicianul Sever Bocu au scris Vasile Popeangă: *Dictatura se amuză* (1992) și Viorel Marineasa, romanul *În pasaj* (1990). Ce ar fi putut face mai mult pentru Arad?

În 1922, se dă decretul regal de înființare a Universității de Vest, fără precizarea locației, dar se referea la așezarea acesteia pe granița de Vest a României Mari. Până la urmă, Universitatea de Vest și-a început activitatea numai la Timișoara, în ciuda unor proteste ale intelectualității arădene, care, în diferite memorii, a invocat tradiția culturală românească, proiectele universitare, Preparandia, Institutul teologic, propunerea lui Desseanu de învățământ superior, precum și oferta

de spațiu și puteri didactice. Dincolo de reproșul unui ”patriotism local”, Sever Bocu a fost o personalitate arădeană care s-a implicat în marile probleme naționale din perioada interbelică.

Sabin Evuțianu. Exponent al Preparandiei arădene la Marea Unire

Născut la Pecica, în anul morții lui Eminescu, Sabin Evuțianu a fost un dascăl de vocație nu numai la Arad, ci și în alte zone din apropiere. Implicat în viața social-politică a vremii, interesat de reparația ziarului *Românul* și mereu devotat mișcărilor de pe arena premergătoare Marii Uniri, Sabin Evuțianu a militat și a realizat noua redacție a ziarului „*Românul*”, cu Vasile Goldiș, Ion Clopoțel și Teodor Botiș cu sediul în Palatul *Românul*. În ședința Consiliului profesoral din 10/23 noiembrie 1918 este numit delegat al Institutului Pedagogic, azi Preparandia, la Adunarea Națională. Împlinindu-și un vis, reîntors acasă la Arad, a scris diferite studii și articole în „*Românul*”, precum și în volumul de memorii *Clipe trăite*, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, 2013, îngrijit de prof. dr. Anton Ilica.

La cincizeci de ani de la Marea Unire, Sabin Evuțianu va consemna în articolul *Alba Iulia în amintirea generației de la 1918*, publicat în „*Mitropolia Banatului*”, 1968, Timișoara, despre realizarea unui ideal al românilor din Ardeal și Banat sau cum altfel decât ca o Înviere izvorâtă din voinți umane.

În concluzia firească, cuvine-se a aminti și alți exponenți arădeni care, pe lângă ideologul Vasile Goldiș, au făcut ca la Arad să se plămădească un Leagăn al Marii Uniri. Astfel vom aminti aici pe Ion Fluieraș, exponent al socialiștilor transilvăneni, preotul Cornel Magiru, martor al Unirii, Ilie Mișcuția, membru al Gărzilor Naționale, T. Botiș, delegat al Institutului Teologic, Roman Ciorogariu, exponent al Consistoriului Greco Ortodox Român din Oradea, Gheorghe Ciuhandu, exponent al bisericii arădene, Ioan Papp, episcop, Ștefan Cicio Pop, preșinte al Consiliului Național Român, membri familiei Veliciu, Ioan Suci, organizator al Aunării Naționale, Andrei Magieru, susținător al lui Roman Ciorogariu, Lazăr Iacob, preot profesor, exponent al Cercului Electoral Arad.

Concluzii

La 1 Decembrie 1918, visul milenar al românilor se împlinea la Alba Iulia. Actul unirii fusese precedat, parțial, de cei din Basarabia la 9 aprilie și de cei din Bucovina la 28 noiembrie.

Presa românească din Arad (ziarul „*Românul*” și publicația „*Biserica și Școala*”) cât și cea maghiară („*Aradi Hiradó*” și „*Aradi Közlöny*”) au relatat despre evenimentele aceluia an și, mai mult, au publicat creații literare dedicate Unirii.

Ziarul „*Românul*”, în numărul din 16/29 noiembrie 1918 reproducea poezia lui Octavian Goga, *Fără țară*, din volumul *Flori de sânge*, București, 1916. Unirea nu se înfăptuise încă!

În ziarul „*Românul*” protopopol român ortodox Alex Munteanu a lui Vasile clama: *Noi vrem Unirea tuturor*. Poetul T. Murășanu publica: *Trăiască neamul românesc* și *Cântec*, iar Vioara din Bihor o poezie cu un titlu sugestiv, *Deșteptare*. Sacrificiul ostașilor români era glorificat în poezia *Colinda soldaților români*. Iulia Demian dedica generalului Berthelot poezia *Recunoștință* în limba franceză.

„*Biserica și Școala*” se adresa cititorilor săi, publicând poezii de inspirație religioasă, dar și de factură patriotică. Aurel Contrea și Alex. Munteanu a lui Vasile se remarcă prin fiorul mistic în poeziile *Sursum corda* și *Mater dolorosa*, respectiv *Înviere*. În 1918, murea poetul George Coșbuc. Iosif Chișu în poezia *Lui George Coșbuc* și Aurel Contrea într-un necrolog deplângeau dispariția acestuia la 9 mai fără să fi trăit Marea Unire.

Presa maghiară din Arad își ținea și ea la curent cititorii cu evenimentele aceluia an. În „*Aradi Hiradó*” din 2 decembrie 1912 apărea informația *Adunarea națională a proclamat Unirea cu România*, reproducea cuvântul de deschidere rostit de Ștefan Cicio-Pop și pe cel al patriarhului Miron Cristea. Se preciza faptul că nu au avut loc incidente. În „*Aradi Közlöny*”, din 3 octombrie 1918, a apărut un articol în care se arăta că în Arad la 80.000 de maghiari erau doar 10.000 de

români, dar în Ardeal, potrivit aceluiași ziar, din 2.678.367 de locuitori, 1.472.021 erau români și 234.085 nemți; se conchidea, cităm: *...această proporție îndreptățește populația românească să aspire la o dezvoltare liberă, democratică, la autonomie.*

De altfel, prezența românilor în viața culturală a Aradului, vorbea de la sine. Veturia Triteanu era solistă a operei din Bayreuth, Stela Moldovan și Janos Moldovan au cântat împreună cu orchestra Filarmonicii din Berlin, actrița Vali Blidar era printre interpreții comediei în versuri *A pletyka (Bârfa)*, care s-a reprezentat pe scena teatrului arădean, în ianuarie 1918. Elevii profesorului Gheorghe Mihuța au făcut dovada talentului lor într-un concert de binefacere.

Aradul se înscria astfel cu împliniri în plan politic, prin fruntașii săi, dar și în cel cultural, după cum reiese din presa vremii.